

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду
Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Београд, Косанчићев венац 29

Предмет: Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

**СОНАТЕ ЗА ВИОЛИНУ И КЛАВИР
АЗЕРБЕЈДЖАНСКИХ КОМПОЗИТОРА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА –
ПРОБЛЕМАТИКА СТИЛА И КРЕИРАЊЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ**

Кандидаткиња: Мина Ристић

УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Мина Ристић је пријавила тему докторског уметничког пројекта бр. 02-14/23-19 од 3. септембра 2019. године под називом: „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“.

На основу предлога Катедре за камерну музику бр. 01-1891/19 од 9. септембра 2019. године Веће Факултета на сеници од 9. септембра 2019. године донело је одлуку бр. 01-2005/19 од 16. септембра 2019. године о именовању Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта, у саставу:

др ум. Јасна Туцовић, ванредни професор,

др ум. Дејан Суботић, ванредни професор, председник Комисије,

мр Чедомир Николић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

Веће Факултета утврдило је предлог одлуке бр. 01-2212/19 од 3. октобра 2019. године о усвајању Извештаја Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта бр. 01-2173/19 од 2. октобра 2019. године и одобравању теме докторског уметничког пројекта

МИНЕ РИСТИЋ под називом: „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“.

Сенат Универзитета уметности у Београду на седници од 31. октобра 2019. године донео је одлуку бр. 7/453 од 6. новембра 2019. године (наш бр. 01-2212/2-19 од 13. новембра 2019. године) о одобравању рада на изради докторског уметничког пројекта. За ментора именована је др ум. Јасна Туцовић, ванредни професор.

На основу обавештења ментора бр. 01-180/21 од 26. јануара 2021. године и предлога Катедре за камерну музику бр. 01-198/21 од 28. јануара 2021. године, Веће Факултета на седници одржаној 10. фебруара 2021. године донело је одлуку о именовању Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта МИНЕ РИСТИЋ под називом: „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“, у саставу:

др ум. Теа Димитријевић, ванредни професор, председник Комисије,
др ум. Јасна Туцовић, редовни професор, ментор,
мр Ладислав Мезеи, редовни професор,
др ум. Дејан Суботић, ванредни професор,
мр Чедомир Николић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Мина Ристић (1991, Београд) завршила је основне и мастер академске студије клавира на Факултету музичке уметности у Београду у класи професорке Јокут Михаиловић. Специјалистичке студије из камерне музике је завршила у класи професорке Јасне Туцовић (ФМУ), у чијој класи је тренутно на завршној години докторских студија из камерне музике.

Добитник је бројних награда на домаћим и међународним такмичењима, као солиста и у камерним саставима, од којих се истичу прве награде и назив лауреата на Републичком такмичењу, Међународном такмичењу „Даворин Јенко“ и Стрингфестивалу. Као солиста је наступала са Симфонијским оркестром ФМУ изводећи *Концерт за два клавира и оркестар*

Ф. Пуленка у Коларчевој задужбини (2015), као и са Симфонијским оркестром Народног позоришта у Београду изводећи *Концерт на арапске теме* Фикрета Амирова, под вођством диригента Ејуба Гулијева (2018). Редовно наступа на значајним манифестацијама Амбасаде Азербејџана на којима изводи и промовише композиције азербејџанских аутора. Одржала је концерт на БЕЛЕФ фестивалу (2018) под називом Вече немачких композитора, са виолинисткињом Исидором Драмићанин.

Од 2017. године редовно сарађује и наступа са оперским певачима из Народног позоришта у Београду на концертима широм земље. Током студија је била стипендиста Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта, стипендиста града Београда за талентоване средњошколце и студенте, као и Републичке фондације за развој научног и уметничког подмлатка. Запослена је у МШ „Даворин Јенко” као клавијирски сарадник на гудачком одсеку, професор клавира и камерне музике.

АНАЛИЗА ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА – ЈАВНЕ УМЕТНИЧКЕ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ И ПИСАНОГ РАДА

Анализа писаног рада

Писани део докторског уметничког пројекта кандидаткиње Мине Ристић „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“ је садржајан, језички и технички беспрекоран текст на укупно 79 страна. После Апстракта на српском и енглеском језику, садржи Увод са три потпоглавља, четири централна поглавља, са по два потпоглавља свако, Закључак и Литературу.

У Уводу су јасно дефинисани предмет, циљ и методе уметничког истраживања, структура рада и референтни апарат. Образлажући избор предмета свог истраживања, кандидаткиња полази од неколико премиса: прво, да су сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века уметнички вредна дела, која су слабо истражена у литератури, а још увек недовољно позната (нарочито на домаћој извођачкој сцени). Друга премиса коју кандидаткиња истиче јесте императив разумевања стила за

креирање интерпретације, па као свој циљ истиче разматрање стилских карактеристика које се очитују у сонатама у фокусу истраживања, разумевање њиховог значаја и утицаја на укупан извођачки процес и креирање и осмишљавање стилски веродостојне интерпретације. Препознајући да је жанр камерне сонате за виолину и клавир привукао значајан број азербејџанских композитора друге половине 20. века својом могућношћу инкорпорирања контрастних садржаја, кандидаткиња прави избор четири дела у овом жанру - композитора Каре Карајева, Азера Рзајева, Ајдина Азимова и Елдара Мансурова, која ће истраживати у раду, а која дају пресек и увид у разноврсност стила и израза у оквиру препознатљивог националног идентитета уметничке музике у Азербејџану. Констатујући да је заједнички стилски именитељ свих наведених композитора имплементација елемената фолклорне музике у уметничку, а с обзиром на особену и упечатљиву фолклорну музичку традицију у Азербејџану, кандидаткиња у три наредна потпоглавља најпре даје кратак историјски пресек увођења народне музике у сферу институционалног проучавања, а затим износи најважније карактеристике фолклорних жанрова - мугама и ашугске уметности.

Следе четири централна поглавља, од којих је свако посвећено по једној од наведених соната. У сваком од ова четири поглавља, прво потпоглавље даје увид у најважније податке о професионалном развоју и стваралаштву композитора, док друго представља саму срж рада и третира проблематику стила и креирање интерпретације сваке од одабраних соната понаособ. Тако се у првом централном поглављу (а другом по нумерацији у Садржају) истражује Соната за виолину и клавир Каре Карајева. Кандидаткиња спроводи детаљну анализу композиционог стила, узимајући у обзир биографску компоненту настанка дела и историјске узорне који постају предмет стилизације и који се комбинују са елементима савременог музичког језика и фолклорне традиције. Посебну пажњу кандидаткиња посвећује изградњи јединствене драматургије дела, за чију полазну основу узима поштовање композиторских ознака за темпо, артикулацију и динамику, коју надограђује сопственом перцепцијом садржаја и израза, ослањајући се при томе на сродности са музиком других познатих совјетских композитора, али и познавање карактеристика народне музике – пре свега импровизационог принципа и звучних специфичности народних инструмената. У складу са камерном визуалом, кандидаткиња доследно анализира распоред и однос музичких планова и звучну усклађеност

инструмената у ансамблу, доносећи своје закључке и предочавајући конкретна интерпретативна решења.

У другом централном (а трећем по нумерацији) поглављу обрађена је Соната за виолину и клавир Азера Рзајева. Након потпоглавља са најважнијим информацијама о професионалном развоју и стваралаштву композитора, следи детаљна анализа стила Сонате и из ње произилазећи предлози интерпретативних поступака. Кандидаткиња одмах издваја најупечатљивије црте композиционог стила Сонате – алузије на различите жанрове и сличности са формом инструменталног концерта. Надаље, у вези са сваким ставом појединачно кандидаткиња расветљује смисао делова структуре, тумачећи их у погледу жанровског порекла (песма и игра), хармонског језика, метро-ритмичке структуре, начина рада са музичким материјалом и изградње форме, која, како каже, задржавши класични оквир бива измењена изнутра. Посебну пажњу кандидаткиња посвећује откривању звучних узора у народним инструментима за поједине сегменте Сонате. На основу свих ових увида, кандидаткиња даје јасне смернице за интерпретацију, подвлачећи пре свега значај „строغو утегнутог“ ритма при извођењу, те доследног спровођења уписане акцентуације и артикулације.

Сонатом-Поемом Ајдина Азимова кандидаткиња се бави у трећем централном (четвртом по нумерацији) поглављу. Као основне карактеристике композиционог стила Азимова, кандидаткиња истиче коришћење архаичних симбола, тенденција савремене музике и усклађивање нових техника писања са националним музичким размишљањем. У другом потпоглављу кандидаткиња открива на који начин је комбинацијом свих ових елемената изграђена драматургија *Сонате-Поеме*, тумачећи садржај и карактер њених појединачних делова. Препознајући црте експресионизма у до крајности заоштреном изразу и садржају који је подсећа на експресију душевних стања, кандидаткиња формулише интерпретативна решења погодна за њихово преношење, водећи рачуна о начину на који су звучно уодношене деонице у ансамблу, планирању динамичких градација, фразирању и звучним алузијама на народне инструменте.

Четврто централно поглавље (пето по нумерацији) посвећено је Сонати за виолину и клавир Елдара Мансурова. Као и претходна, и ово поглавље садржи два потпоглавља, с тим што је унутар првог, које се тиче професионалног развоја и стваралаштва композитора

Мансурова, посебно издвојен део о његовим делима – пројектима *Бахрамнаме 1* и *Бахрамнаме 2*, због њиховог изузетног значаја као дела написаних у иновативном жанру симфонијског фолк-рока. Апострофирајући синтезу елемената различитих музичких праваца као једну од главних карактеристика композиционог стила Мансурова, кандидаткиња се у истраживању користи могућношћу директног контакта са композитором (путем електронске преписке) и на тај начин долази до информација „из прве руке“ о стилском пореклу појединих делова фактуре и просторима интерпретативних слобода на које композитор рачуна. На основу ових смерница, кандидаткиња доноси сопствене закључке у вези са обликовањем интерпретације, при чему своје најсмелије индивидуалне упливе спроводи у области динамичког нијансирања.

У Закључку кандидаткиња сажима резултате свог истраживања и врло језгровито и прецизно износи најважније закључке до којих је у раду дошла. Следи Литература у којој је наведена 61 референтна јединица на руском, азербејџанском и српском језику.

Анализа јавне уметничке презентације

Јавна уметничка презентација у оквиру докторског уметничког пројекта Мине Ристић „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“, одржана је у Великој сали Факултета музичке уметности у Београду. У дуу са својом дугогодишњом камерном партнерком, виолинисткињом Исидором Драмићанин, Мина Ристић је извела следећа дела:

Кара Карајев: Соната за виолину и клавир

Азер Рзајев: Соната за виолину и клавир

Ајдин Азимов: Соната – Поема за виолину и клавир

Елдар Мансуров: Соната за виолину и клавир

Јавна уметничка презентације Мине Ристић, иако у трајању од 70 минута, протекла је у једном даху; четири изведене сонате за виолину и клавир, разноврсне по стилу, садржају, музичком језику, у извођењу су добро драматуршки организоване не само на нивоу појединачних дела, већ и посматрано у целини. Музички ток је у сваком тренутку

извођења био вођен на логичан и занимљив начин. Ансамбл је успео да дочара широку палету музичких карактера и атмосфера, сву јаркост и разноврсност садржаја и израза, од изразито лирских и медитативних епизода, преко разиграности сегмената са плесним ритмовима, до оних који упућују на стања до крајности заоштрене напетости. У тонском смислу, импоновало је богатство и избалансираност звука ансамбла, сливеност звучних боја два инструмента и вешта употреба тонских нијанси којима се јасно алудира на специфичну звучност народних азербејџанских инструмената. Одабрани програм високе специфичне тежине изведен је стилски прецизно, технички беспрекорно и уметнички убедљиво.

ОЦЕНА ОСТВАРЕНИХ РЕЗУЛТАТА

Кандидаткиња Мина Ристић је у склопу свог докторског уметничког пројекта остварила темељан увид у проблематику стила одабраних соната за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века. У свом истраживању она је вешто искористила доступну литературу и, комбинујући та сазнања са својим значајним извођачким искуством пијанисте и камерног музичара, као резултат изнела врло конкретне и јасне закључке у вези са обликовањем интерпретације соната. Сва интерпретативна решења за која се залаже у писаном делу свог докторског уметничког пројекта, Мина Ристић је доследно реализовала на јавној уметничкој презентацији у оквиру камерног дуа са виолинисткињом Исидором Драмићанин, на којој су сва дела изведена убедљиво и суверено.

Писани део докторског уметничког пројекта Мине Ристић је прегледне структуре. Методолошки поступци су адекватно примењени. Комисија посебно истиче истраживачки приступ којим се у фокус поставља питање трагања за аутентичним композиторским музичким замислима, а које је у раду спроведено анализом онога што је записано у партитури, а у случају Сонате Елдара Мансурова и кроз непосредну комуникацију са композитором, која представља драгоценост сведочанства за све будуће извођаче. Своје истраживање у писаном делу докторског уметничког пројекта, кандидаткиња је спровела доследно задржавши камерну визуру, анализирајући укупну звучну вертикалу и формулишући своје закључке у вези са креирањем интерпретације ансамбла виолина-клавир као јединственог извођачког организма.

КРИТИЧКИ ОСВРТ РЕФЕРЕНАТА

Препознајући да сложеност народне уметности мугама захтева озбиљно проучавање, Мина Ристић се није упуштала у анализу области изван своје компетенције, већ је издвојила и презентovala само оне карактеристике мугама које су разумљиве и доступне извођачима са образовањем у класичној музици, а које су уједно битне за разумевање стила и садржаја соната у разматрању и обликовање њихове интерпретације. Изостанак нотних примера у писаном делу докторског музичког пројекта може се разумети с обзиром на то да би детаљна анализа соната захтевала навођење практично комплетне партитуре дела, што би рад учинило преобимним, а вероватно би представљало и кршење ауторских права композитора.

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Изабравши за предмет истраживања у свом докторском уметничком пројекту сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века, Мина Ристић је за стручну јавност отворила врата једне готово непознате, а изузетно богате и занимљиве стваралачке територије уметничке музике. Сонате за виолину и клавир композитора Каре Карајева, Азера Рзајева, Ајдина Азимова и Елдара Мансурова пружиле су увид у разноврсност стваралаштва азербејџанских композитора друге половине 20. века у овом камерном жанру са дугом традицијом, показавши да његове могућности још нису исцрпљене и да у њему има још новог да се каже. Несумњиво је да ће овај рад бити подстицај за даљи живот ових дела на концертним подијумима у Србији и драгоцен извор информација за будуће извођаче.

Своје истраживање у раду Мина Ристић је спровела темељно, а закључке донела на основу убедљивих аргумената и презентovala их јасно и прегледно. Све своје увиде у вези са композиционим стилем и интерпретативним решењима која је изнела у писаном делу докторског уметничког пројекта, доследно је спровела приликом јавне уметничке презентације. На њој се Мина Ристић представила као уметница убедљивог израза, врсна пијанисткиња, али пре свега као искусан и умешан камерни музичар. Ансамбл у коме је наступила на јавној уметничкој презентацији (дуо са виолинисткињом Исидором

Драмићанин) функционисао је као јединствен извођачки организам, срођен у идејном и звучном смислу, са широком тонском и изражајном палетом.

На основу свега изнетог, Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта Мине Ристић констатује да јавна уметничка презентација и писани део докторског уметничког пројекта представљају значајан допринос уметничкој области камерно-музичке извођачке праксе, те да у потпуности одговарају захтевима докторских уметничких студија.

Комисија једногласно позитивно оцењује завршни докторски уметнички пројекат под називом: „Сонате за виолину и клавир азербејџанских композитора друге половине 20. века – проблематика стила и креирање интерпретације“ кандидаткиње Мине Ристић и предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду да га прихвати и одобри његову одбрану.

Београд, 29.05.2021. године

КОМИСИЈА:

др ум. Теа Димитријевић, ванредни професор ФМУ, председник Комисије

мр Ладислав Мезеи, редовни професор ФМУ

мр Чедомир Николић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду

др ум. Јасна Туцовић, редовни професор ФМУ

др ум. Дејан Суботић, ванредни професор ФМУ